

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/4 (3) - 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) - 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат ҳавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш

ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Тахририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Аббасов Беҳзод Бахтиёрович

1946 – 1965 ЙИЛЛАРДА ФАРҶОНА ВОДИЙСИДА ИРРИГАЦИЯ ВА МЕЛИОРАЦИЯ ИШЛАРИ
ҲАМДА АҲОЛИНИ ЯНГИ ЎЗЛАШТИРИЛГАН ЕРЛАРГА КЎЧИРИШНИНГ
БОШЛАНИШИ 10-21

Бабалжанов Хасан Бахтиёрович

ИККИНЧИ ЖАҲОН УРУШИ ДАВРИДА ЎЗБЕКИСТОНДА ОЗИҚ-ОВҚАТ МАҲСУЛОТЛАРИ
ТАЪМИНОТИДА ТОМОРҚА ХЎЖАЛИКЛАРИНИНГ ЎРНИ 22-27

Саидбобоева Гулзора Нематжоновна

ГОЭЛРО РЕЖАСИ ВА УНИНГ ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДИДА АМАЛГА ОШИРИЛИШИ 28-36

Rasulov Ma'murjon Foziljonovich

O'ZBEKISTONDA XALQARO SAYYONLIKNI RIVOJLANTIRISHDA MADANIY MEROS
OBJEKTLARINING O'RNI 37-42

Жиянбекова Шарофат Абдиқахаровна

А.С. ПУШКИН НОМИДАГИ САМАРҚАНД ВИЛОЯТИ КУТУБХОНА МАРКАЗИНИНГ ТАШКИЛ
ЭТИЛИШИ ВА ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ 43-51

Esonov Ziyodbek Yuldashevich

FARG'ONA VODIYSI QORAQALPOQLARI HUNARMANDCHILIGI TARIXIDAN 52-58

Фарманова Гульнора Комилевна

ИЗ ИСТОРИИ ПЕРВЫХ АРХЕОЛОГИЧЕСКИХ РАБОТ И ИССЛЕДОВАНИЙ НА
АФРАСИАБЕ 59-65

Turaev Sherzod Gulboy ugli

DESCRIPTION OF CHARACTERISTICS AND TYPES OF LIVESTOCK FARMING OF SURKHAN
OASIS IN B.H. KARMISHEVA RESEARCH 66-71

Сотиболдиев Файратжон Отамирзаевич

ИНТЕРНЕТНИНГ ТАЪЛИМ ТИЗИМИГА КИРИБ КЕЛИШИ ТАРИХИ: МУАММО ВА
ЕЧИМЛАР 72-78

Rasulov Azizkhon Mukhamadqodirovich

ЎЗБЕКИСТОННИНГ МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ТАРИХИ МАНБАЛАРИНИНГ УМУМИЙ
ТАВСИФИ 79-90

Абдуллажанова Нигорахон Турдалиевна

БЕРУНИЙ ВА ИБН СИНО ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ МЕРОСИ ТАРИХШУНОСЛИГИДАН 91-95

Дониёров Носиржон Абдухолиқ ўғли

ЎЗБЕК ТИЛИ ВА ИМЛО СИЁСАТИДАГИ ЎЗГАРИШЛАР ТАРИХИДАН 96-102

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Юлдашев Обиддин, Махлиё Мамбетқулова

ИСЛОМИЙ СУҒУРТА (ТАКАФУЛ) ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ 103-109

<i>Фозилов Умид Закирович</i> БОШҚАРУВ ХОДИМЛАРИ ФАОЛИЯТИНИ ОҚИЛОНА БАҲОЛАШ ТАШКИЛОТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ САМАРАДОРЛИГИНИНГ АСОСИ	110-118
<i>Shoyev Davronbek Axmadjonovich</i> BOSHQARISH SIFATINI OSHIRISHDA “MENEJMENT LABORATORIYASI”NI TASHKIL QILISHNING O‘RNI	119-125
<i>Орзукулова Зумрад Абдуҳолиқ қизи</i> ТРАНСПОРТ-ЛОГИСТИКА ХИЗМАТЛАРИ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ИҚТИСОДИЙ МЕХАНИЗМЛАРИ	126-133
<i>Djurakulov Shoxrux, Isaxonova Mohinur</i> O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA UNI TAKOMILLASHTIRISH IMKONIYATLARI	134-139
<i>Raxmatullayeva Feruza Azimovna, Sharobiddinov Ahrorbek Qosimjon o‘g‘li</i> YALPI HUDUDIY MAHSULOT SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI	140-146
<i>Ёдгорова Шахноза Хайридиновна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ВА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАРДА ТЎҚИМАЧИЛИК САНОАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ЎЗИГА ХОС ТАЖРИБАЛАРИ	147-155
<i>Qurbonov Ma‘murjon G‘ayrat o‘g‘li</i> ASOSIY ISHLAB CHIQRISH KO‘RSATKICHLARINI TAKOMILLASHTIRISH USLUBIYATI	156-166
<i>Nurullayev Hoshimjon Hamidovich</i> BUXORO VILOYATINING NOMODDIY-MADANIY MEROSONING O‘ZBEKISTON TURIZMI RIVOJLANISHIDAGI ANAMIYATI	167-172
<i>Маматов Бахадир Сафаралиевич</i> РИВОЖЛАНГАН ВА РИВОЖЛАНАЁТГАН МАМЛАКАТЛАРНИНГ ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТИЗИМИ ТАЖРИБАЛАРИ	173-188
<i>Ғойипназаров Санжар Баходирович</i> ИНСОН КАПИТАЛИНИ РАҚАМЛИ РИВОЖЛАНТИРИШ ДРАЙВЕРЛАРИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ МОДЕЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	189-195
<i>Садинов Азиз Зиядуллаевич</i> ЧИҚИНДИ МАҲСУЛОТЛАРИНИ ҚАЙТА ИШЛАШНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ТЕХНОЛОГИК ЖАРАЁНЛАРНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	196-203
<i>Қурбонова Раҳима Жамшедовна, Мирзаева Ширин Нодировна, Хакимов Дамир</i> ИЖТИМОЙ КАПИТАЛНИ ЎЛЧАШДА ИЖТИМОЙ ТАРМОҚЛАР ВА ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ РОЛИ	204-216
<i>Asatxodjayeva Shoira Shukurullayevna, Maxmudov Muxammadqodir Muzaffar o‘g‘li</i> YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA UNGA INVESTITSİYALARNI YO‘NALTIRISH ZARURIYATI	217-222

Исломов Алишер Бахтиёр ўғли
БУХГАЛТЕРИЯ АУТСОРСИНГ ХИЗМАТЛАРИНИ КЎРСАТИШДА ПРОФЕССИОНАЛЛИКНИ
ТАЪМИНЛАШ 223-229

Agzatova Nargiza Garurovna
SPECIFICS OF ETHNOGRAPHIC TOURISM AND ETHNIC TOURISM IN UZBEKISTAN 230-237

Муродова Дилноза Чориевна
ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛИШ БЎЙИЧА ХОРИЖ
ТАЖРИБАСИ ВА УНИНГ АМАЛИЙ АҲАМИЯТИ 238-245

Khodjaeva Shodiyabonu Abitdjanovna
QISHLOQ XO'JALIGIDA AGROMARKETING TIZIMINING AHAMIYATI VA UNING
FUNKSIYALARI 246-250

09.00.00 - ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Нуруллаева Зулхумор Сидаматовна
МИЛЛИЙ ВА УМУМИНСОНИЙ МАДАНИЯТ ТИЗИМИДА МАҚОМ САНЪАТИНИНГ
ЎРНИ 251-259

Ibroximov Sarvar Mo'yudinjon o'g'li
IJTIMOIY-GUMANITAR VA MUTAXASSISLIK FANLARNI INNOVATSION PEDAGOGIK
TEKNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISH ORQALI TALABALARDA FUQAROLIK POZITSIYASINI
TAKOMILLASHTIRISH 260-265

Yuldashev Ibroxim To'uchiyevich
MOVAROUNNAHR VA XUROSONDA MINIATYURA SAN'ATINING ADABIYOT BILAN O'ZARO
UYG'UNLIGI VA G'OYAVIY ESTETIK VA AXLOQIY TASAVVURLARINING
MUSHTARAKLIGI 266-271

Khamdamova Sitora Safarovna
MARKAZIY OSIYO XALQLARI TARIXIY TARAQQIYOTIDA KROSS-MADANIYATINING O'ZIGA
XOSLIGI 272-277

Абдуллаев Джасур Абдиваит ўғли
ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИИ КАЧЕСТВ СОВЕРШЕННОГО
ЧЕЛОВЕКА 278-283

10.00.00 - ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Xasanov Akbarjon Abdurashidovich
O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA MILLIY KONSEPTOSFERANI VOQELANTIRUVCHI LINGVISTIK
BIRLIKLAR BO'YICHA AMALGA OSHIRILGAN TADQIQOTLAR 284-292

Qurbonova Muharram Jurabekovna
XURSHID DAVRON SHE'RIYATINING TIL XUSUSIYATLARI 293-297

Сафарова Замира Рустамовна
ИНГЛИЗЧА ФРАЗЕОЛОГИЗМЛАР ТАРКИБИДАГИ ИНСОН НОМЛАРИНИНГ ЭТИМОЛОГИК
ТАСНИФИ 298-304

<i>Gubaydullin Artur Faridovich</i> THE NUANCES OF HUMOR TRANSLATION IN TERRY PRATCHETT'S 'GOOD OMENS'	305-313
<i>Tuxtayeva Dildora Zokirovna, Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi</i> ETEL LILIAN VOYNICHNING “SO’NA” ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI ...	314-318
<i>Seytnazarova Injayim Erjanovna</i> TILEWBERGAN JUMAMURATOV ASARLARIDA UNDA LMALARNING USLUBIY QO’LLANILISHI	319-325
<i>Асадова Дилбархон</i> ЎРХОН ПАМУҚНИНГ “ҚОРА КИТОБ” РОМАНИДА “ЎЗЛИКНИ ИЗЛАШ” МОТИВИ	326-342
<i>Khusanov Eldor Davlat o’g’li</i> BUYUK BRITANIYA VA AMERIKA INGLIZ SHEVALARINING O’XSHASH VA FARQLI JIHATLARI	343-348

12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР

<i>Утемуратов Махмут Ажимуратович</i> ЖАМИЯТДА ҲУҚУҚИЙ ОНГ ВА ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИ ЮКСАЛТИРИШ – ҲУҚУҚИЙ ДЕМОКРАТИК ДАВЛАТ БАРПО ЭТИШНИНГ МУҲИМ ОМИЛИ	349-355
<i>Шымбергенова Улзада</i> ТЕРГОВ ҲАРАКАТЛАРИДА ВОЯГА ЕТМАНЛАРНИНГ ҲУҚУҚ ВА МАНФААТЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШДА ПЕДАГОГ (ПСИХОЛОГ)НИНГ РОЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	356-362
<i>Полвонов Нажмиддин Аслиддинович</i> ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА МОЛ-МУЛКНИ МУСОДАРА ҚИЛИШ МАҚСАДИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ ТАҲЛИЛИ	363-372
<i>Мирзаев Шухрат Шавкатович</i> КАТЕГОРИЯ «ДЕЙСТВИЕ ПРАВА»: ПОНЯТИЕ, СУЩНОСТЬ И ПРЕДЕЛЫ	373-382
<i>Муҳаммадиев Сарвар Асқар ўғли</i> “ЖИНОЯТ НАТИЖАСИДА ЕТКАЗИЛГАН ЗАРАРНИ УНДИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШ МАСАЛАЛАРИ”	383-392
<i>Махмудов Суннат Азим ўғли</i> ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШ АСОСИ СИФАТИДА ЯРАШУВ ВА ХУСУСИЙ АЙБЛОВНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ	393-399

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

<i>Farrux Axmedov</i> XALQARO TAJRIBALAR ASOSIDA KURASHNI RIVOJLANTIRISH	400-409
<i>Музафарова Саодат Хайдаровна</i> ЎРТА АСРЛАР ШАРҚ АЛЛОМАЛАРИ МАЪНАВИЙ МЕРОСИДА МУСИҚА ВА УНИНГ ЭСТЕТИК АҲАМИЯТИ	410-415

<i>Xaydarova Iroda Nizomiddinovna</i> BO'LAJAK INGLIZ TILI O'QITUVCHILARI TALAFFUZINI TAKOMILLASHTIRISH NUQTAYI NAZARIDAN 2020-2021 O'QUV YILI FAN DASTURLARI VA MATERIALLARI TAHLILI ...	416-421
<i>Шукурова Нафиса Алишеровна</i> ЗАМОНАВИЙ ВОЛЕЙБОЛГА ХОС ҲИМОЯ ҲАРАКАТЛАРИНИ МОДЕЛЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ШАКЛЛАНТИРИШ	422-427
<i>Nigmanov Bori Botirovich</i> FUTBOLCHILARNI TAKTIK TAYYORLASHDA HARAKATLI O'YINLARNING AHAMIYATI	428-433
<i>Муродова Дурдона Раимжон қизи</i> БЎЛАЖАК МУСИҚА ТАЪЛИМИ ЎҚИТУВЧИЛАРИНИНГ БАДИИЙ-ЭСТЕТИК КОМПЕТЕНТЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯСИ	434-438
<i>Axmedov Alisher Nosir o'g'li</i> ANSAMBL BILAN ISHLASH METODLARI VA TAMOYILLARI	439-447
<i>Saparboyeva Dilshoda Sobir qizi</i> BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA INSON QADRINI ULUG'LASH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARI	448-452
<i>Mansurbekova Feruza Gayratovna</i> BOLALAR XORLARI BILAN ISHLASHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	453-456
<i>Xodjayev Bolta Qurbonovich, Xojiyeva Matluba Shukurovna</i> O'QITUVCHI MEHNATNI ILMY ASOSDA TASHKIL ETISH YO'LLARI	457-465
<i>Atamuratova Munira</i> O'ZBEK GURUHLARIDA INGLIZ TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISHDA MADANIY ASPEKTDAN FOYDALANISHGA OID ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INTERFAOL METODLAR TAVSIFI	466-471
<i>Нурилло Эминов</i> ХОРАЗМ ДОСТОНЛАРИНИНГ МОҲИР ИЖРОЧИСИ ОТАХОН МАТЁҚУБОВНИНГ ИЖОДИГА БИР НАЗАР	472-476

10.00.00 – Филология фанлари

Tuxtayeva Dildora Zokirovna

Buxoro davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

Baxtiyorova Malikabonu Shavkat qizi

Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi

ETHEL LILIAN VOYNICHNING "SO'NA" ASARIDA BOSH QAHRAMONLAR DINAMIKASI

Аннотация. Ushbu maqolada asli irlandiyalik bo'lgan yozuvchisi, musiqachisi va bir qancha inqilobiy fikrlarning tarafdori bo'lgan Ethel Lilian Voynichning Rossiyada juda mashhur bo'lgan "So'na" ("The Gadfly") romani to'g'risida so'z boradi. U roman bosh qahramonlarining xarakteri ularning harakatlarida, qilgan ishlarida va atrofida bilan bo'ladigan munosabatlarda ochib berilishini yoritadi.

Калит so'zlar: barrikada, modernism, syujet, badiiy xarakter, Bolshevik, feminist, protagonist, inqilobiy

Тухтаева Дилдора

Преподаватель Бухарского государственного педагогического института

Бахтиёрова Маликабону

Студентка Бухарского государственного педагогического института

ДИНАМИКА ГЛАВНЫХ ПЕРСОНАЖЕЙ В ЭТЕЛЬ ЛИЛИАН ВОЙНИЧ "ОВОД"

Аннотация. Статья посвящена роману «Овод» Этель Лилиан Войнич, писательницы, музыканта и революционерки ирландского происхождения, очень популярного в России. Она освещает раскрытие особенностей главных героев в их поступках, поступках и отношениях с окружающими.

Ключевые слова: баррикада, модернизм, сюжет, большевик, феминистка, главная героиня, революционерка.

Tukhtaeva Dildora

Teacher of Bukhara State Pedagogical Institute

Bakhtiyorova Malikabonu

Student of Bukhara State Pedagogical Institute

THE DYNAMICS OF THE MAIN CHARACTERS IN ETHEL LILIAN VOYNICH'S "THE GADFLY"

Abstract. This article is about the novel Gadfly by Ethel Lilian Voynich, a writer, musician and revolutionary of Irish origin, very popular in Russia. It illuminates the revelation of the characteristics of the main characters in their actions, deeds and relationships with those around them.

Key words: barricade, modernism, plot, Bolshevik, feminist, protagonist, revolutionary

Kirish. Yozuvchi Etel Lilian Voynich ingliz adabiyotining Viktoriya davrida tugʻilgan boʻlsa-da, uning ijodiy faoliyati Zamonaviy ingliz adabiyoti davriga toʻgʻri keladi. Bu davrdagi oʻzgarishlar, ijtimoiy hayotga nisbatan qarashlar, fikrlar har bir yozuvchi va shoirning ijod namunalarida akslangandi. Jumladan, Etel Lilian Voynichning ham. Shunday ekan, adibaning romanlarida ham davrning yoʻnalishlariga mos syujet va sahnalar keltirilgan.

“Soʻna” (“Gadfly”) asarining mavzulari inqilobiy Rossiya va Irlandiyadagi muhim ijtimoiy va siyosiy munozaralarga tegishlidir. Asarning joylashuvi tarixiy italyan hududlari boʻlishiga qaramay, roman zamonaviy siyosiy ahamiyat kasb etadi. Benjamin Ramm ushbu asarni shunday tasvirlaydi: “Voynichning asari inqilobiy gʻayrat, diniy sadoqat, ruhoniyl xiyonati va ishqiy kechinmalarni oʻzida jamlagan hayajonga soluvchi romandir.”[2] Hikoyada Arturning inqilobchi sifatida boshidan kechirganlari ochib beriladi hamda voqealar, ayniqsa, diniy va inqilobiy tuygʻular oʻrtasidagi munosabatlarga asoslanadi.

Etel Lilian Voynichning “Soʻna” asari nafaqat inqilobiy, balki diniy xususiyatlarga egaligi koʻplab bahs-munozalarga sabab boʻlgan. Jumladan, Mintaqalararo xodimlarni boshqarish Akademiyasining Xmelnitskiy instituti katta oʻqituvchisi Mityagina S.S. taʼkidlashicha: “...Koʻp yillar davomida E.Voynichning romanlari va birinchi navbatda uning “Soʻna” asari dinga qarshi adabiyotning yorqin namunasi deb hisoblangan. Sovet davridagi ilmiy nashrlarda yozuvchining Bibliyani yaxshi bilishi qayd etilgan, lekin ayni ayni oʻsha davrda mualliflar uning ateizm pozitsiyasiga egallaganligini taʼkidlashgan...”[6] Bosh qahramon, Artur talabalik yillaridan boshlab inqilobiy kurashlar olib boradi va asar fojiali yakun topadi. Artur Burtonning oʻlimini Prisma T. B. shunday taʼriflaydi: “...U gʻolib boʻlib vafot etadi. Va bu oʻz muammolari bilan ovora boʻlgan neoromantist qahramonning gʻalabasi emas edi...”[7]

Edinburg universitetining tarix fanlari doktori, Anna Lively asarning yana bir qahramoni Jemma haqida shunday yozadi: “Xalqaro saylov huquqi harakati davrida, roman ayollarning inqilobiy harakatlarda muhim rol oʻynashi mumkinligini koʻrsatadi. Yozuvchi: “...Jemma barrikadalarda qanday jang qilganini eʼlon qiladi. U haqiqiy qahramonlar shakllantiriladigan loydan yasalgan; u mukammal sherik boʻlar edi.” Pasxa koʻtarilishidagi Konstans Markevich kabi ayollar yoki Aleksandra Kollontay kabi bolshevik feministlar boʻladimi, rus va irland ayollari “barrikadalar” da muhim rol oʻynaydi...”[1]

Badiiy tahlil. “Soʻna” asari voqealari 1840-yillarda Italiyaning Avstriya hukmronligi ostida, gʻalayon va qoʻzgʻolonlar davrida boʻlib oʻtadi. Hikoya bosh qahramon Artur Burtonning hayotiga bagʻishlangan. Artur va uning sevgan qizi, Jemma oʻrtasidagi fojiali munosabatlar bir vaqtning oʻzida hikoya orqali oʻtadi. Mazkur asar imon, umidsizlik, inqilob, romantika va qahramonlik haqidagi keng qamrovli hikoya hisoblanadi. Artur fojiali romantik qahramon. U voyaga yetadi va dunyoda oʻzining haqiqiy holatini kashf qilish va boʻlayotgan adolatsizliklarga qarshi kurashish uchun harakat qiladi. Asli italyan boʻlmasa-da, Italiyani ozod mamlakat qilishda jonbozlik koʻrsatadi. Asarda bu niyatini Artur shunday bayon etadi: “...Hayotimni Italiya uchun fido etishga, uni qullikdan, qashshoqlikdan qutqazishga avstriyaliklarni haydashga va xudodan boshqa egasini bilmaydigan ozod respublika qurishga chaqiraman...”[3; 13-b.]

Asarda bosh qahramon Artur Burton onasining oʻlimidan keyin Piza shahriga keladi va oʻzining koʻrinishi bilan hammaning eʼtiborini tortadi. “... U oʻrtamiyona boʻyi, nozik-moʻrt koʻrinishi bilan oʻrtahol ingliz oilasidan chiqqan oʻttizinchi yillardagi oʻspirindan koʻra oʻn oltinchi asr italyaniga koʻproq oʻxshab ketar edi. Uzun qoshlari, serharakat, asabiy ogʻzi, nozik

lablari, kichkina qo'llari, oyoqlari – hammayog'i haddan ziyod xushbichim, nafis edi. Jim o'tirgan kezlarida, erkakcha kiyingan chiroylikkina qizaloq ekan, deb o'ylash mumkin; ammo u epchil harakatlari bilan qo'lga o'rgatilgan, lekin tirnoqlarini ko'rsatmaydigan qoplonni eslatardi...." [3; 5-b.].

Keltirilgan ta'rifdan shuni bilish mumkinki, Etel Lilian Voynichning "So'na" asarida qahramonning tashqi ko'rinishi singari uning xarakteri ham o'zgaruvchan. Yozuvchi bu xususiyatlarini asarda mahorat bilan gavdalantirgan. Asar voqealar rivojida yozuvchi bosh qahramonning timsolini tobora ochib borishga kirishadi va buning uchun turli xil voqealarni keltirib o'tadi. Shunday qilib, romanning birinchi bobida inqilob g'oyalari va Xudoga ishonish o'rtasidagi bog'liqlik namoyon bo'ladi. E. L. Voynich Arturning ana shu ichki fonini ustalik bilan ifodalaydi: "...Yangi ishtiyoq bilan, dinni yangi, aniqroq idrok etish bilan (Artur talabalik harakatida nafaqat siyosiy, balki diniy asosni ham ko'rgan), tinchlik, ma'naviyat tuyg'usi unga to'liqlik va xotirjamlik hamda odamlarga nisbatan munosabat keltirdi. Butun dunyo uning uchun yangi nur bilan yoritildi. U «padrening va'zlarini ishtiyoq bilan tinglar, ularda respublika g'oyalari bilan bo'lgan ichki aloqa izlarini topishga urinardi. Xushxabar haqida uzoq vaqt mulohaza yuritdi va nasroniylikning paydo bo'lgan davridagi demokratik ruhidan quvondi..." [4; 21-b.] Bosh qahramon Artur Burtonning o'y-xayollari siyosiy va diniy g'oyalar bilan band bo'lgan kezlarida uni go'yo qorong'ulik ta'siriga tushib qolgandek bo'lardi. Ammo ruhoni Montanelli hamrohligidagi Alp sayohati davomida yosh o'spirindagi xayolparastlik o'rnini bolalarcha sho'xlik egallab olgandi: "... Artur tabiat go'zalligini ko'rganda mahliyo bo'lib qolardi. Ularning yo'lida uchragan Birinchi sharshara Arturni tasvirlab bo'lmaydigan darajada xursand qildi. U sevinchdan o'zida yo'q shod, unga qaragan kishi ham sevinardi...." [3; 18-b.] Bundan ko'rinib turibdiki, Arturning qalbi va ruhiyati go'zallikka moyil va bu asarda yuksak tasvirlangan.

Yuqorida aytilganidek, "So'na" asari voqealari Artur Burtonning "Yosh Italiya" tashkilotiga a'zo bo'lishi va shundan so'ng uning hayotida bo'lib o'tgan hodisalarga bag'ishlanadi. Tabiiyki, Arturning "Yosh Italiya" kabi siyosiy tashkilotga a'zo bo'lishi va Italiyani ozod etish to'g'risidagi fikrlari uning ruhoni otasi bo'lgan Montanellini tahlikaga solib qo'yadi va u bir necha bor yosh o'smirni bu yo'ldan qaytarishga urinadi. Montanelli Arturni bu tashkilotga ko'r-ko'rona, bilib-bilmasdan qasam ichib bog'lanib qolgan deb o'ylaydi. Basharti, Artur bu savollarga shunday javob qaytaradi: "...Odamlarni qasam bog'lamaydi. Agar sizni biror g'oya qamrab olganini sezsangiz, buni chuqur sezsangiz, shuning o'zi kifoya. Aks holda, sizni hech nima bog'lay olmaydi...." [4; 20-b.] Mazkur fikrlar, Arturning qat'iyatli, g'ururli hamda har bir ishni ham zohiran, ham botinan o'ylab, so'ngra bajarishidan dalolat beradi.

Etel Lilian Voynich bosh qahramonning o'y-fikrlari va ichki kechinmalarini nozik qirralarigacha ochib berishga harakat qiladi. Aslida, Artur ota-onasining o'limidan so'ng ota bir akalarining qaramog'ida qoladi. Uning ikki akasi kemasozlar bo'lib, badavlat odamlardan edi. Shu sababli, Artur nozikta'b, tarbiyalali, ko'zi to'q hamda tozalikka qattiq rioya qiladigan bo'lib yetishadi. Keyinchalik, inqilobiy g'oyalar tarqatishda ayblanib birinchi marta qamoqqa olingani, karserga tashlanganida, Artur o'zini yo'qotib qo'yadi. Bunday vaziyatda na ibodat, na tashkilot haqida o'ylash u yoqda tursin, hatto, vaqt va makon tushunchalarini ham anglolmay tang holatga tushib qoladi: "... umrida birinchi marta o'zini tutolmadi. Soatlar ketidan soatlar o'tib borardi. Vaqt va o'rin tushunchasi uni tark etmoqda edi. Zulmat chegarasiz, bosh-adoqsiz ko'rinardi. Hayot ham, uning nazarida, to'xtab qolganday edi." [3; 63-b.]

“So’na” asaridagi qahramonlarning din va diniy ong bilan bog’liqligi juda katta. Voynich asar qahramoni Artur Burton obrazi orqali xristianlik dini va uning asoschisining ham hayotini ko’rsatishga harakat qilgan. Bosh qahramon Artur eng mushkul vaziyatlarda ham o’z diniga va payg’ambariga qattiq ishonadi va ibodatlarini ham sidqidildan bajaradi. Misol qilib aytganda, pasxa arafasida u akalarining uyiga boradi, tushlik tortilganda esa ro’za ekanligi sababli ovqatdan bosh tortadi. Artur akasi Tomas aytganidek, “ro’zani haddan tashqari qattiq” tutar edi. Yuqorida keltirilgan fikrlar Artur Burtonning haqiqiy xristian, jonkuyar inqilobchi, ichki va tashqi go’zallik sohibi hamda ahdiga sadoqatli shaxs sifatida tanishimizga yordam beradi.

Asar qahramonlaridan yana biri bu Jemma Uorren hisoblanib, yozuvchi mazkur qahramon orqali inqilobchi ayol timsolini yaratgan. Xalqaro saylov huquqi harakati davrida yozilgan, markaziy ayol qahramoni Jemma Uorren, harakati juda hurmat qilinadigan ayoldir. Voynich nafaqat o’zining shaxsiy tajribasidan, balki muallif atrofidagi boshqa inqilobchi ayollardan ham ilhomlangan. “...Faqat partiyadagi ishi orqali biladiganlar uni ancha mashq olgan va mustahkam intizomga ega bo’lgan hamda to’la-to’kis ishonsa bo’ladigan xodim deb, partiyaning dadil va hamma masalalarda qimmatli a’zosi, lekin oddiy hayotda ko’zga ko’rinmaydigan tussiz kishi hisoblardilar. “U tug’ma inqilobchi, bizga o’xshaganlarning o’n ikkitasiga bas keladi, lekin bundan ortiq hech narsasi yo’q”, - degan edi Galli u haqida...” [3; 110-111-b.] Voynich roman syujetining markaziy qismi sifatida nafaqat inqilobiy guruhni, balki ushbu guruhning zarur qismi sifatida yangi turdagi ayolni ham olib keladi.

Yoshlik chog’laridan u bilan birga ulg’aygan Artur Jemmaning ham “Yosh Italiya” harakatiga a’zo ekanligini bilganidan so’ng bundan g’oyat xursand bo’ladi. Bolalikdan do’st sifatida Artur Jemmani juda yaxshi bilardi va u haqida shunday orzu qilardi: “...Jemma barrikadalar ximoyachisi bo’ladi. U kelajak qo’zg’olonida qahramon bo’lish uchun tug’ilgan. Asl o’rtoq, pok va qo’rqmas qiz bo’ladi, bir emas, behisob shoirlar ilhomlanib kelgan ideal obraz bo’ladi...” [3; 50-b.]

Artur Burtonning uyishtirilgan o’limidan so’ng Jemma Uorren “Yosh Italiya” harakati a’zolaridan bo’lgan Jiovanni Bollaga turmushga chiqadi va Jemma Bollaga aylanadi. Yakka-yu yagona o’g’li va turmush o’rtog’ining bevaqt o’limidan so’ng Jemma bor kuchini Italiya ozodligi yo’lida sarflaydi. Ish bilan mashg’ul kezlarida Jemma jiddiy va qizishmaydigan bo’lib ko’rinsada, aslida, u juda g’amxo’r va yaxshi yupanch bo’la olar edi. Asarda Jemma obrazi juda ta’sirchan tarzda ifodalangan. U har bir voqelikdan ta’sirlanadi va inson qadri va qimmatini to’kilishiga qarshi obraz tarzida gavdalantiriladi. Bunday holatlarga bir nechta o’rinlarda guvoh bo’lish mumkin. Misol tariqasida aytish mumkinki, So’na bir ziyofatda Sinora Grassinini masxara qilganda, aqli qisqa, basti kichkina xotinga achingan holda Jemma shunday deydi: “...meningcha, birovdan kulish uchun aqli kaltaligini dalil qilish – oliyjanoblikka sira ham kirmaydi, balki uyat ham...” [3; 122-b.] Yoki umri davomida birinchi marta sirk tomosha qilib, bukur rolini ijro etayotgan odamga achinadi va uning ahvoliga qayg’uradi: “... lekin odam vujudi, meningcha, tabarruk bo’lishi kerak. Inson vujudini masxara etishlariga, uni jo’rttaga mayib qilishlariga sira-sira chidab turolmayman...” [3; 164-b.] Ushbu fikrlar Jemmaning naqadar insonparvar va xalqchil ekanligidan dalolat beradi.

Asardagi Artur va Jemma o’rtasidagi sevgi qissasi ozodlik kurashi yo’lidagi chekilgan zahmatlarga ulanib ketadi. Artur uzoq yillardan buyon ishonib kelgan eng yaqin ruhoniy otasi Montanelli o’zining haqiqiy otasi ekanligi va, hatto, onasi ham bu sirni undan yashirgani iztirobiga chidolmagani sababli Italiyadan uzoqroqqa ketadi va oradan o’n uch yil o’tgandan

keyin Rivares nomi ostida qaytadi. Jemma unga har qaraganida go'yo Artur ni ko'rgandek bo'lsa-da, uni o'lgan deb ishonar edi. So'na (Rivares) ham o'zining aslida kim ekanligini bildirmaslik uchun Jemmaga haddan tashqari qo'pol munosabatda bo'ladi. Asar davomida Artur va Jemma o'rtasidagi keskin munosabatlar, ularning xarakterlaridagi o'zgarishlar yozuvchi tomonidan ochib berilgan. Asar Arturning fojiali o'limi bilan yakunlanadi. Ammo Jemma Rivaresning aslida Artur ekanligini uning o'limidan keyin biladi. Artur Jemmaga qancha qo'pollik qilgan bo'lsa ham haqiqatda yuksak insoniy fazilatlar sohibi sifatida undan kechirim so'raydi va umrining oxirigacha Jemmani sevganiga iqror bo'ladi: "men sizni kokil qo'yib yurgan kichkina qizchalik chog'ingizdan beri sevar edim. Hozir ham sevaman. Bilaman men xunuk ish qildim, siz meni kechirishingiz kerak..." [3; 378-b.]

Yozuvchining yoshligi aks etgan romanning haddan tashqari hissiy tarangligi, uning ozodlik kurashi g'oyalariga ishtiyoqi, qahramonlar his-tuyg'ularining oliyjanoblighi, ularning buguni va o'tmishiga nisbatan ishqiy timsoli, doimiy maxfiyligi – ana shu asarning yorqin fazilatlaridir.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, mazkur asar qaysidir tomondan Etel Lilian Voynichning o'z hayotiga borib taqaladi. Adiba bu asarni yozish barobarida yoshlik davrining o'zgarishlari, qaysarliklari va shijoatini akslantirishga harakat qiladi. Ayniqsa, asar voqealari inqilob davrida sodir bo'lganligi tufayli, badiiy personajlardagi ruhan charchash yoki adalatsizliklarga qarshi g'azab hislariga to'la hisoblanadi.

Artur Burton - kuchli va butun his-tuyg'ularga ega odam. Aynan otasi Montanellini juda yaxshi ko'rgani uchun uni yolg'onchiligini kechira olmaydi, u bilan kelisha olmaydi. Aynan u Jemmani juda yaxshi ko'rgani uchun unga shapaloq urganini kechirolmaydi. Bu haqoratning o'zi emas, balki uning halolligiga, jasoratiga, o'z e'tiqodlariga sodiqligiga shubha qilganidan darak berardi va buning uchun u hech kimni kechirolmaydi. Adiba Etel Lilian Voynich ayol kishi bo'lishiga qaramay, inqilobiy harakatlar aks etgan buyuk asar yozishdek jasoratga qo'l urgan beqiyos timsoldir. Uning tuyg'ulari va hislari asarlarining jozibasi bilan yuraklarning tub-tubigacha kirib bora oladi. Qisqa qilib aytganda, ushbu roman insonni o'z qarashlarida qat'iy va sobit bo'lishga o'rgatadi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Anna Lively: Voynich's The Gadfly: Exploring connections between revolutionary Russia and Ireland posted on December 10, 2018 by Age of Revolutions.
2. Benjamin Ramm "The Irish novel that seduced the USSR" posted on 25, January 2017 <https://www.bbc.com/culture/article/20170119-the-irish-novel-that-seduced-the-ussr>
3. Etel Voynich So'na, Toshkent, "O'zbekiston" -2015
4. Ethel Lilian Voynich The Gadfly, 1897
5. Evgeniya Taratuta. Our Friend Ethel Lilian [Boole] Voynich, Izdatel'stvo, Pravda, Moskva – 2008
6. Mityagina S.S. "The Novel "The Gadfly" by E.L.Voynich as an expression of revolutionary-religious modernism" posted by Electronic scientific & practical journal "Modern scientific researches and innovations", <https://web.snauka.ru/en/issues/2011/08/1705>
7. Prisma T. B. "E. L. Voynich's romantic hero in the context of neoromantic fiction", <https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/10666>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ 5/4 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).